

NATALIA ADAMCZYK

Krakowska Akademia im. A.F. Modrzewskiego
ORCID: 0000-0002-9524-2568

DOI : 10.14746/rie.2022.16.4

Globalne aspiracje Unii Europejskiej a jej miejsce i rola w układzie sił

*„Zjednoczona Europa będzie wielkim mocarstwem,
podzielona stanie się drugorzędnym podmiotem sceny politycznej”.*

H. Kissinger (1996), *Dyplomacja*, Warszawa, s. 887.

Unia Europejska niewątpliwie pozostaje ważnym, a jednocześnie specyficznym ze względu na swój charakter, uczestnikiem stosunków międzynarodowych. Jest potęgą w obszarze gospodarki, kultury i dyplomacji, zwana często mocarstwem niewojuskowym lub normatywnym, co pozwala jej formułować cele na poziomie globalnego gracza, o czym świadczy m.in. opracowanie i przyjęcie w 2016 roku „Globalnej Strategii na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE” – pierwszego dokumentu strategicznego, który podkreśla potrzebę jednoczesnego zaktywizowania Unii na wielu płaszczyznach – gospodarczej, wojskowej czy miękkiej (*soft power*). Wyznacza on pięć głównych priorytetów, które wskazują na szerokie ambicje UE w kreowaniu bezpieczeństwa europejskiego jak i porządku międzynarodowego. Jest to niezwykle trudne wyzwanie, mając na uwadze, iż współczesne środowisko międzynarodowe cechuje się wyjątkową niestabilnością i zmiennością, co skutkuje poważnymi perturbacjami w ogólnoświatowym układzie sił, osłabieniem prymatu prawa międzynarodowego i instytucji wielostronnych, narastaniem międzynarodowych kryzysów społeczno-ekonomicznych i konfliktów, czego przykładem jest wojna w Syrii i kryzys migracyjny w Europie, aneksja Krymu i wojna w Ukrainie czy też rosnąca potęga Chin i rywalizacja ze Stanami Zjednoczonymi. Wymusza to na UE przyjęcie i realizację wzmocnionego podejścia w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa opartego na bardziej realistycznej wizji oddziaływania, co po raz pierwszy wyartykułowano w Globalnej Strategii UE, a następnie podkreślono w założeniach kolejnego dokumentu tzw. Kompas strategicznego UE.

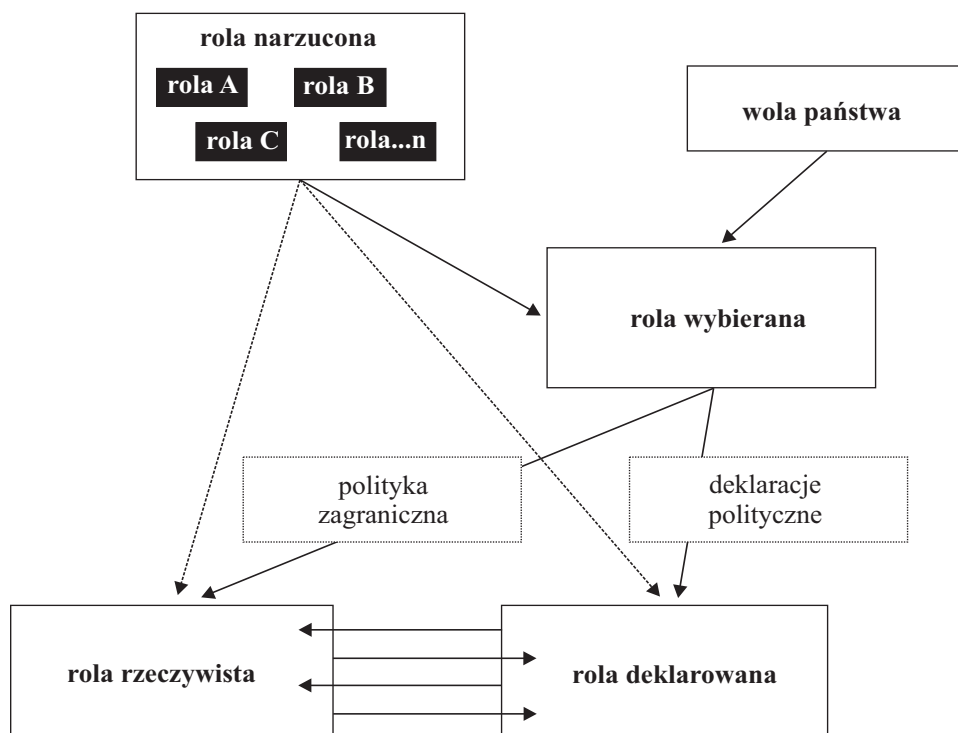
W niniejszym artykule postawiono dwie hipotezy: 1) UE posiada potencjał pozwalający na odgrywanie dużo większej roli w skali międzynarodowej, aniżeli jest ona obecnie. Brakującym ogniwem wydaje się nie tylko wymiar wojskowy (zdolności obronne i strategiczna autonomia), ale także sprawna i konsekwentna polityka zagraniczna Wspólnoty; 2) szansą na wzmocnienie globalnej pozycji UE jest pogłębienie integracji europejskiej, która może zagwarantować usprawnienie procesu decyzyjnego (jednomyślność) w zakresie prowadzenia Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa.

Celem artykułu jest określenie miejsca i roli UE w światowym układzie sił, analiza ambicji globalnych Wspólnoty oraz wskazanie czynników ograniczających projekcję

siły UE w polityce zagranicznej. Do rozwiązania problemu badawczego posłużono się teorią ról międzynarodowych oraz wykorzystano metodę analizy treści dokumentów i opracowań poświęconych problematyce międzynarodowego wizerunku UE, metodę czynnikową uwzględniającą determinanty działań zewnętrznych UE oraz metodę historyczno-porównawczą, celem przedstawienia związku przyczynowo-skutkowego.

Teoretyczne aspekty ról międzynarodowych UE

Z perspektywy teorii naukowych, dla określenia potencjału oddziaływania UE w środowisku międzynarodowym, zastosowanie w specyficzny sposób znalazła teoria ról międzynarodowych. Pretendując do miana aktora globalnego UE buduje wokół siebie ścisłą sieć powiązań międzynarodowych – multilateralizm (Antczak-Barzan, 2014), realizując jednocześnie wiele ról międzynarodowych, definiowanych przez J. Zajac jako „system działań i oddziaływań uczestnika stosunków międzynarodowych determinowany głównie jego międzynarodową pozycją oraz tożsamością” (cyt. Zajac, 2014, s. 49). Według klasyfikacji Z. J. Pietrasia wśród istniejących ról funkcjonuje swoisty podział na role deklaratywne i/lub wybierane, rzeczywiste i role oczekiwane/narzucone (Pietraś, 1989, s. 19–20).

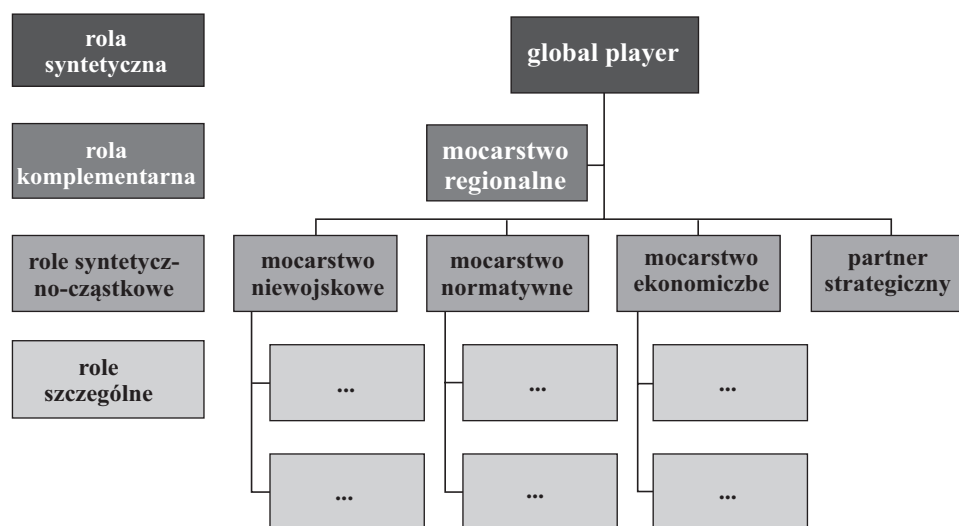

Rys. 1. Zależność pomiędzy poszczególnymi typami ról międzynarodowych

Źródło: A. Antczak-Barzan (2014), *Mentorstwo jako wyznacznik ról międzynarodowych w polityce wschodniej Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Bellona”, nr 1, Warszawa.

Role deklaratywne (wybieralne) sprowadzają się do samookreślenia przez podmiot własnych ról w oparciu o racjonalną analizę swej pozycji, przyjętych celów, szacowanego potencjału, w tym zakresu posiadanego instrumentarium oddziaływania na system międzynarodowy. Role oczekiwane (narzucane) są przypisywane danej jednostce politycznej przez innych aktorów międzynarodowych w oparciu o ich percepcję postrzegania takiej jednostki w przestrzeni międzynarodowej, głównie przez pryzmat oceny posiadanego przez nią potencjału. Stopień aprobaty społeczności międzynarodowej, jak również zmiany zachodzące w systemie globalnym decydują o skuteczności ról rzeczywistych tj. takich, które stanowią wypadkową pomiędzy rolami deklaratywnymi a oczekiwanymi, a ich istota koncentruje się na realnych możliwościach oddziaływania w systemie (w przypadku UE w odniesieniu do określenia jej roli rzeczywistej, dodatkową trudność budzi fakt, że jej państwa członkowskie autonomicznie również ogrywają liczne role międzynarodowe). Należy przy tym pamiętać, że w związku z pełnieniem jednocześnie wielu ról, często dochodzi do ich konfliktu, co generuje określone problemy w systemie międzynarodowym, jak i w odniesieniu do poszczególnych jego aktorów (Milczarek, 2003, s. 34–37; Zajac, 2014, s. 50–51).

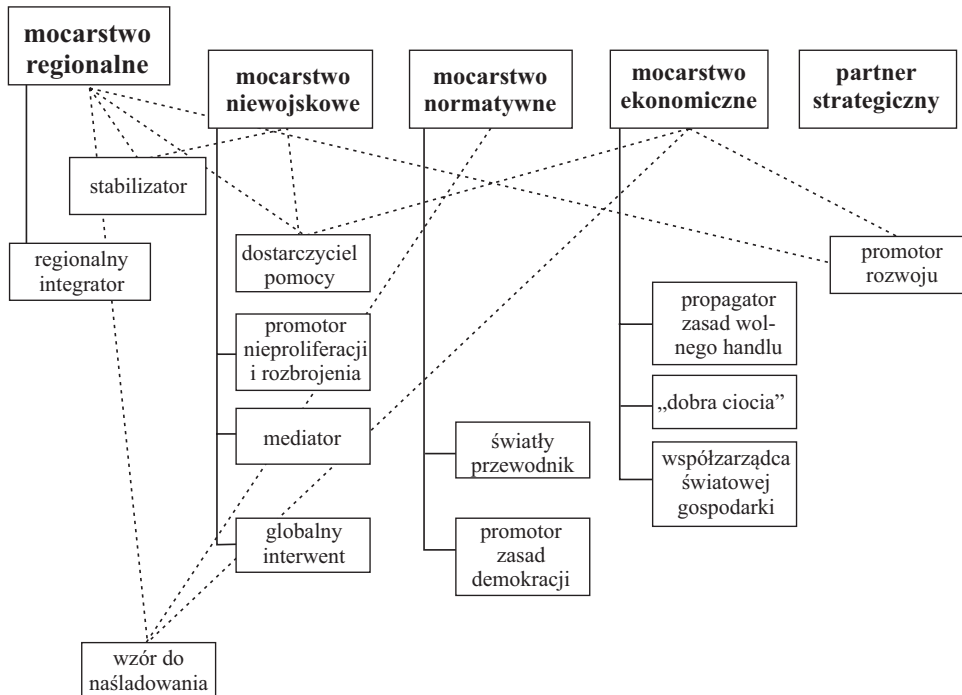
O ile jednak identyfikacja ról pełnionych przez UE nie przysparza większych problemów, o tyle już ich efektywność, czyli „skuteczności realizacji wytyczonego celu przy uwzględnieniu nakładów (kosztów)” jest trudna do zweryfikowania z uwagi na wiele wyznaczników zewnętrznych i wewnętrznych o charakterze obiektywnym i subiektywnym, determinujących oddziaływanie UE w przestrzeni międzynarodowej (Zajac, 2014, s. 50). D. Milczarek dokonuje podziału wyznaczników w oparciu o kryterium geograficzne, ekonomiczne, militarne i społeczne (Milczarek, 2001, s.27–45; Milczarek, 2002, s. 1–26). A. Antczak-Barzan wskazuje, że UE wypracowała pewien zespół ról międzynarodowych jako konsensus pomiędzy oczekiwaniami społeczności między-

Rys. 2. Rola syntetyczna, komplementarna oraz role syntetyczno-cząstkowe

Źródło: A. Antczak (2012), *Role międzynarodowe Unii Europejskiej. Aspekty teoretyczne*, Wydawnictwo VIZJA PRESS&IT, Warszawa, s. 181.

narodowej a realizacją swych celów i interesów strategicznych tj. w postaci priorytetów polityki zagranicznej. Przyjęty układ składa się z roli nadrzędnej – syntetycznej (*global player*) oraz ról pochodnych. Rola syntetyczna zawiera w sobie role komplementarną mocarstwa regionalnego, role syntetyczno-cząstkowe takie jak: mocarstwo niewojskowe (cywilne), mocarstwo normatywne, mocarstwo ekonomiczne, partner strategiczny, a także role szczegółowe m.in. mediator w rozwiązywaniu konfliktów, stabilizator, promotor zasad demokracji, praw człowieka, współzarządca światowej gospodarki, promotor zasad wolnego handlu na świecie (Antczak-Barzan, 2014).

Rys. 3. Role szczegółowe Unii Europejskiej odgrywane w ramach poszczególnych ról syntetyczno-cząstkowych

Źródło: A. Antczak (2012), *Role międzynarodowe Unii Europejskiej. Aspekty teoretyczne*, Wydawnictwo VIZJA PRESS&IT, Warszawa, s. 181.

W klasyfikacji R. Zięby role międzynarodowe UE sprowadzają się do ról politycznych (aktywnego aktora dyplomatycznego, stabilizatora pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego) kulturowo-cywilizacyjnych (atrakcyjny ośrodek cywilizacyjny i promotor wartości kultury europejskiej) oraz ekonomicznych (lider zrównoważonego rozwoju oraz wzorzec pomyślnej i kompleksowej integracji, największy udziałowiec w handlu światowym, dostarczyciel największej pomocy rozwojowej, donator największej pomocy rozwojowej) (Zięba, 2003, s. 244–266). R. Kuźniar proponuje z kolei szerszą analizę uwarunkowaną kryterium przestrzennym, określając trzy role UE: tradycyjnego mocarstwa regionalnego, stabilizatora obszaru bezpieczeństwa oraz nowego ośrodka o zasięgu globalnym, współkształtującego ład międzynarodowy

(Kuźniar, 2002, s. 25–44). O. Barbarska przywołuje klasyfikację ról międzynarodowych UE w podziale na dwie kategorie: pierwsza z nich obejmuje role wiążące się z wykorzystywaniem „twardych” (*hard*) instrumentów przymusu (w tym siły zbrojnej) oraz role, za pomocą których oddziałuje się na otoczenie zewnętrzne za pomocą „łagodnych” (*soft*) środków o charakterze politycznym, dyplomatycznym, ekonomicznym, kulturowym itp. W tym podziale UE realizuje swoje role głównie w obszarze *soft power* (Barbarska, 2016).

Globalne ambicje UE

Rada Europejska na posiedzeniu 28 czerwca 2016 r. przyjęła Globalną strategię na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej zatytułowaną „Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe Strategy for Foreign and Security Policy” (*A Global Strategy*, 2016). Strategia odnosi się do szerokiego zakresu zagadnień i instrumentów. Słowo „globalny” oznacza tam globalny kontekst bezpieczeństwa europejskiego – więzi transatlantyckich, więzi z bezpośrednim i rozszerzonym sąsiedztwem – oraz różnorodność środków zapewniających pokój na kontynencie. W strategii dostrzega się też rosnące znaczenie mocarstw azjatyckich i uznając ten region za trzeci najważniejszy dla Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB). Dokument uwzględnia także spektrum zasad, które mają kierować działaniami zewnętrznymi Unii, a za które uznano jedność, zaangażowanie we współpracę międzynarodową na poziomie globalnym, odpowiedzialność rozumianą jako zdolność do odpowiedzi na kryzysy zarówno w najbliższym sąsiedztwie, jak i w ujęciu globalnym oraz partnerstwo z państwami, organizacjami regionalnymi i międzynarodowymi, a także społeczeństwem obywatelskim w celu odpowiedzi na wspólne wyzwania (Wróblewska-Łysik, 2016). Strategia określa główne interesy UE i jej państw członkowskich sformułowane w pięciu ogólnych priorytetach którymi są:

1. „Bezpieczeństwo samej Unii – dążenie do lepszej ochrony UE i jej obywateli, udzielając rządowi wsparcia w procesie wspólnego budowania potencjału wojskowego oraz zwiększania zdolności w zakresie lepszego reagowania na sytuacje kryzysowe;
2. Sąsiedztwo – budowanie odporności państw i społeczeństw poprzez wspieranie dobrych rządów i odpowiedzialnych instytucji w regionach otaczających UE od południa i wschodu;
3. Zintegrowane podejście do sytuacji konfliktowych i kryzysowych – w postaci pełnego zaangażowania na wszystkich etapach konfliktów, w tym działania zapobiegawcze, inwestowanie w stabilizację;
4. Koncepcja ładu regionalnych opartych na współpracy – czyli wspieranie stabilnych porządków regionalnych jako kluczowych przestrzeni ładu międzynarodowego;
5. Skuteczne globalne rządzenie w XXI wieku – działania na rzecz globalnego ładu opartego na prawie międzynarodowym, zapewniające poszanowanie praw człowieka, zrównoważony rozwój oraz trwały dostęp do globalnych wspólnych dóbr” (cyt. *Globalna strategia*, 2016).

Diagnoza sytuacji międzynarodowej dokonanej w Strategii uwzględnia powrót do polityki siły w stosunkach międzynarodowych. Dokument dostrzega szereg za-

grożeń o charakterze militarnym, ale i zagrożeń asymetrycznych. Wskazuje przy tym na konieczność zapewnienia UE wiarygodności i siły w jej polityce zagranicznej. Wiarygodność ma się opierać na jedności, skuteczności i spójności polityk oraz na przestrzeganiu wspólnych wartości, natomiast jej siła ma się przejawiać w spójności wszystkich wymiarów polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony (Baran, 2018). Z tego względu UE postawiła na zwiększenie skuteczności w działaniu poprzez przyjęcie bardziej pragmatycznego (realistycznego) podejścia w realizacji celów, przy jednoczesnym zachowaniu wierności względem obowiązujących zasad (*principled pragmatism*). Przykładem jest tutaj unijna polityka sąsiedztwa. Niestabilność wokół Europy zmusiła UE do zmiany podejścia względem partnerów – demokratyzacja i szerzenie europejskich wartości ustąpiły miejsca budowaniu odporności i dobrobytu jako środków stabilizujących sytuację (Wróblewska-Lysik, 2016).

Bezpieczeństwo należy do żywotnych celów UE, stąd stanowi motyw przewodni całego dokumentu strategicznego. Dostrzeżono w nim także potrzebę zapewnienia odpowiedniego poziomu autonomii strategicznej UE, co bezpośrednio wiąże się z nakładem środków na rzecz wzmocnienia Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony¹. Warto jednak oddać, że wzmocnienie to nie może odbyć się kosztem współpracy z Sojuszem Północnoatlantyckim.

Kontynuacją ambicji UE w zakresie kształtowania bezpieczeństwa międzynarodowego w jego europejskim wymiarze, było wypracowanie i przyjęcie przez państwa członkowskie w marcu 2022 roku „Strategicznego kompasu na rzecz bezpieczeństwa i obrony” (*Strategiczny kompas*, 2022), którego głównym celem jest nadanie nowego impulsu integracji europejskiej w obszarze obronności do 2030 roku. W założeniu ma on podtrzymać rozpoczęte po 2016 r. inicjatywy, jak również określić rolę Unii w kontekście nowych uwarunkowań geopolitycznych, zwłaszcza w odniesieniu do zbrojnej inwazji Rosji na Ukrainę (Gotkowska, 2021).

Cele szczegółowe sprowadzają się do następujących obszarów:

- działanie: wzmocnienie cywilnych i wojskowych misji i operacji, usprawnienie procesu decyzyjnego, wprowadzenie większej solidarności finansowej, wzmocnienie cywilnego wymiaru WPBiO, stworzenie europejskich sił szybkiego reagowania (5 tys. żołnierzy, wśród których będą zawierać się komponenty lądowe, morskie i powietrzne), organizowanie wspólnych ćwiczeń i manewrów oraz wzmocnienie struktur dowodzenia i kontroli;
- zabezpieczanie: zwiększenie zdolności wywiadowczych, przeciwdziałanie zagrożeniom hybrydowym dzięki wykorzystaniu zróżnicowanych instrumentów, wzmocnienie cyberobrony oraz obszarów aktywności UE na morzu i przestrzeni kosmicznej;

¹ Pojęcie „strategicznej autonomii” oznacza zdolność do działania jako autonomiczny aktor strategiczny – zarówno politycznie, jak i w zakresie wszelkich środków niezbędnych do osiągnięcia wyznaczonych celów krótko i długoterminowych. Termin pojawił się po raz pierwszy (na poziomie organów UE) w konkluzjach Rady Europejskiej przyjętych na szczycie 19–20 grudnia 2013 roku. Według Rady Europejskiej „autonomia strategiczna” UE powinna opierać się na trzech filarach: 1) skutecznym prowadzeniu misji i operacji zarządzania kryzysowego, 2) rozwoju zdolności cywilnych i wojskowych do poziomu umożliwiającego wiarygodną realizację tych zadań, 3) osiągnięcie odpowiedniego standardu europejskiej bazy technologicznej i przemysłowej w dziedzinie obronności poprzez jej integrację, trwałość, nowatorstwo i konkurencyjność.

- inwestowanie: zwiększenie wydatków na obronność, rozwój innowacji technologicznych i zwiększenie technologicznej niezależności;
- partnerstwo: umocnienie współpracy z partnerami z NATO i ONZ oraz organizacjami regionalnymi, zacieśnienie pozaeuropejskich partnerstw dwustronnych czy pogłębienie dialogu w ramach unijnego forum partnerstwa w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony (*Strategiczny Kompas*, 2022).

W odniesieniu do relacji globalnych, dokument uznaje USA za strategicznego partnera UE. Za bezpośrednie zagrożenie dla porządku europejskiego uznano agresywną politykę Rosji. Z kolei Chiny określono jako partner, a jednocześnie konkurent gospodarczy i rywal systemowy (*Strategiczny Kompas*, 2022).

UE w globalnym układzie sił

Każdy system międzynarodowy cechuje swoisty układ sił, na który składają się uczestnicy stosunków międzynarodowych. Jest to układ dynamiczny (choć z reguły zmiany są powolne), co oznacza, że podlega ciągłym zmianom w zakresie liczby podmiotów oraz ich znaczenia. Pozycja w globalnym układzie sił zwana potęgą (*power*) zależy od międzynarodowego statusu podmiotu, który określany jest na podstawie reprezentowanego potencjału w obszarze polityki, gospodarki, wojskowości, demografii itp. (Baran, 2018). Najczęściej potęga rozumiana jest jako zdolność do narzucania swej woli politycznej innym uczestnikom systemu międzynarodowego. Sprawne postępowanie jednostek politycznych na arenie międzynarodowej wymaga zatem dobrej znajomości stosunków sił, dzięki czemu możliwym jest sformułowanie odpowiedniej strategii działania oraz dobór odpowiednich instrumentów do realizacji zakładanych celów (*Globalny Układ*, 2008). W literaturze przedmiotu istnieje kilka propozycji mierzenia potęgi międzynarodowej, jednak z uwagi na ograniczenia ilościowe tekstu nie ma możliwości odniesienia się do nich wszystkich. Część z nich skupia się na konkretnych przestrzeniach geograficznych, takich jak miasta (*Global Power City Index*) lub regiony (*Soft Power in Asia*, *Asia Power Index*). Inne wskaźniki oceniają siłę w jednej konkretnej dziedzinie stosunków międzynarodowych, takiej jak siła miękka (*Soft Power 30*, *Global Soft Power Index*) siła militarna (*Global Fire Power*), rozwój społeczno-gospodarczy (*Human Development Indeks*). Wskaźnikiem łączącym siłę miękka i twardą jest m.in Indeks Mocy Państw² oraz Elcano Global Presence Index³.

Powołując się na wybrane, globalne wskaźniki potęgi, przy założeniu, że UE została uwzględniona jako jeden byt będący sumą potencjałów jej państw członkow-

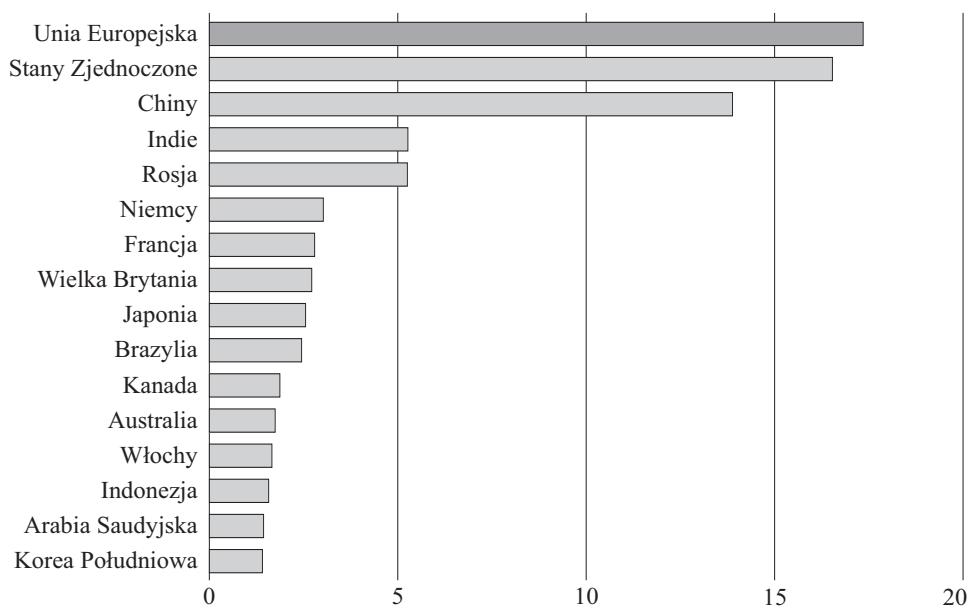
---

² Według Indeksu Mocy Państw, siła państwa jest liczona jako suma kapitału ekonomicznego, militarnego, geograficznego, demograficznego, wykorzystania zasobów naturalnych, siły kultury oraz siły dyplomacji.

³ Elcano Global Presence Index określając potęgę państwa wlicza potencjał ekonomiczny (przepływy eksportowe produktów energetycznych, wymiana handlowa, produkcja, usługi, zasób bezpośrednich inwestycji zagranicznych, dobra podstawowe), wojskowy (liczba żołnierzy i wyposażenie armii) oraz tzw. miękka siłę (kultura, edukacja, nauka, turystyka, sport, technologia, migracje ludności, rozwój społeczny).

skich, wówczas zajęłaby pierwsze miejsce na świecie pod względem posiadanego, zróżnicowanego potencjału. Innymi słowy, intensywność wymiany handlowej, inwestycyjnej i rozwojowej, dodana do wielkości projekcji w dziedzinie wojskowości, oraz miękkiej siły dyplomacji kultury i technologii teoretycznie definiuje UE jako głównego gracza globalnego (*Indeks Mocy*, 2018). Ograniczeniami osiągnięcia takiej pozycji jest specyfika podmiotu jakim jest UE, ponieważ decyzje polityczne wpływające na globalną obecność UE zależą od wszystkich suwerennych państw oraz unijnych instytucji, a zatem są odzwierciedleniem dwóch płaszczyzn: wspólnotowej oraz narodowej cechującej się zróżnicowaniem interesów poszczególnych państw członkowskich. To w pewnym sensie osłabia pozycję międzynarodową Brukseli, w przeciwieństwie do tego, co się dzieje w Stanach Zjednoczonych, a przede wszystkim w Chinach, gdzie wielkość i charakter zewnętrznego oddziaływania obu krajów zależą od strategii ich rządów (*Informe Elcano*, 2022).

Wykres 1. Piętnaście najpotężniejszych państw świata wg Indeksu Mocy Państw z uwzględnieniem UE (2018)*

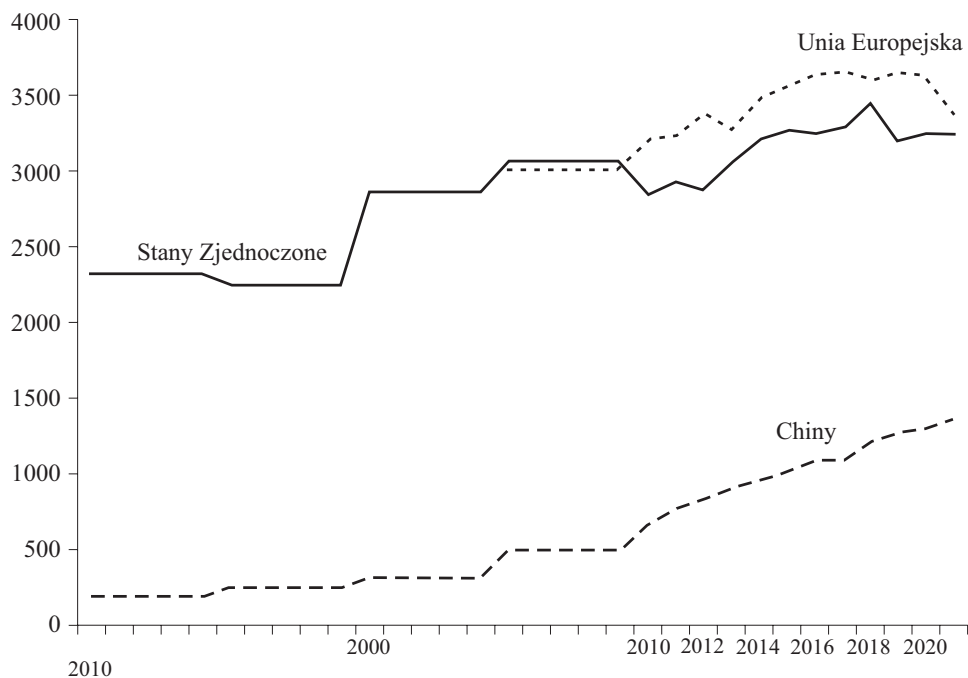

* Na potrzeby artykułu przedstawiono wyłącznie pierwszą piętnastkę państw. Ostatni raport z Indeksu Mocy Państw pochodzi z 2018 roku.

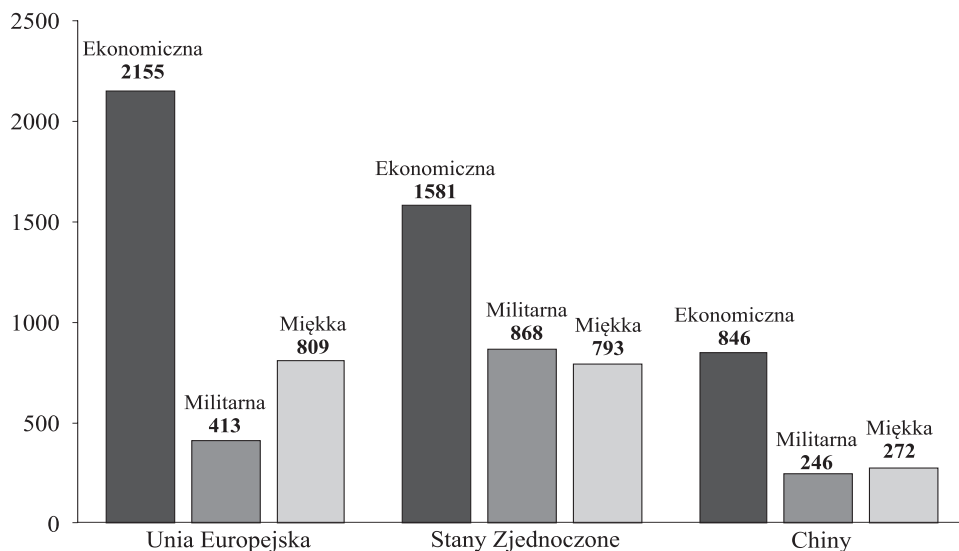
Źródło: *Index Mocy Państw*, 2018, <http://ineuropa.pl/2018/wyniki-globalne/>, 12.09.2022.

W 2021 r. obecność UE na świecie, rozumiana jako jej oddziaływanie międzynarodowe (według danych prezentowanych przez Elcano Global Presence Index), była większa niż Stanów Zjednoczonych i znacznie większa niż Chin, mimo że te ostatnie notują w szczególności od 2010 roku widoczną i stałą tendencję wzrostową. W latach 2020–2021, zbiegając się z pandemią COVID-19, ale także z realizacją Brexitu, obecność UE na świecie zmniejszyła się, podczas gdy zewnętrzna projekcja Chin istotnie wzrosła (*Informe Elcano*, 2022).

Wykres 2. Ewolucja pozycji międzynarodowej UE, USA i Chin w latach 1990–2021

Źródło: Informe Elcano de Presencia Global, 2022, https://www.globalpresence.realinstitutoelcano.org/es/data/Presencia_Global_2022.pdf, 10.09.2022.

Wykres 3. Obecność ekonomiczna, militarna i miękka UE, USA i Chin na świecie (2021)

Źródło: Informe Elcano de Presencia Global, 2022, https://www.globalpresence.realinstitutoelcano.org/es/data/Presencia_Global_2022.pdf, 10.09.2022.

Potencjalne światowe przywództwo UE opiera się na jej wielkości gospodarczej, która łącznie jest większa niż USA, a nawet większa niż Chin. UE jest też liderem w wymiarze tzw. miękkiej siły oddziaływania (*soft power*) w czym również przewyższa dwa światowe mocarstwa. Wymiar wojskowy UE jest znacznie mniejszy niż potencjał Stanów Zjednoczonych, które zdecydowanie są światowym przywódcą wojskowym, jednak, co ciekawe, projekcja siły UE jako całości byłaby większa od chińskich możliwości w tym obszarze. Chiny bowiem postawiły w głównej mierze na aspekt ekonomiczny w polityce zagranicznej, choć coraz wyraźniej na znaczeniu zyskuje siła militarna i miękka (*Informe Elcano*, 2022).

Globalne i regionalne wyzwania UE

Druga i trzecia dekada XXI wieku znacząco przekształciły sposób postępowania w stosunkach międzynarodowych. Widoczna jest postępująca reorientacja obecnego liberalnego ładu międzynarodowego w kierunku zbliżenia do polityki siły, osłabienia prawa międzynarodowego i instytucji wielostronnych, narastania międzynarodowych sprzeczności i otwartych konfliktów czy wzrostu tendencji nacjonalistycznych i autorytarnych w coraz większej liczbie państw. Nie sposób pominąć tutaj wewnętrznych problemów UE, które *de facto* są źródłem podziałów pomiędzy państwami członkowskimi i braku jedności, co w sposób jednoznaczny rzutuje na odbiór UE w regionie i na świecie. Po pierwsze, wyjście Wielkiej Brytanii z UE (Brexit), jednego z kluczowych pod wieloma względami państw Wspólnoty osłabiło wizerunek UE, ponieważ po raz pierwszy w historii proces integracji został odwrócony (Baran, 2018). Z UE wystąpiło państwo o najsprawniejszej dyplomacji oraz o największym w ugrupowaniu budżecie obronnym, co osłabiło *soft power* Wspólnoty i w pewnym sensie ograniczyło też zdolności operacyjne (pomniejszenie zasobów wojskowych o armię brytyjską), choć generalnie Wielka Brytania nie była zwolennikiem rozwoju europejskich zdolności obronnych. Po drugie, problemy z praworządnością, głównie w Polsce i na Węgrzech, które uwidoczniły antyunijną retorykę podsycaną przez populistycznych polityków, przyczyniają się do pogłębiania wewnętrznych sporów z instytucjami unijnymi. Po trzecie, kryzys wywołany pandemią COVID-19 ujawnił problemy, wynikające z braku silniejszych mechanizmów koordynacyjnych wewnątrz UE (Znojek, Wnukowski, 2020). Trzeba jednak podkreślić, że bez udziału UE, poszczególne państwa członkowskie nie byłyby w stanie odbudować swoich gospodarek po kryzysie pandemicznym ani też zakontraktować zakup szczepionki przeciwko COVID-19, w czasie gdy o jej dostawy rywalizowały największe państwa na świecie (Borkowski, 2021).

W odniesieniu do wyzwań zewnętrznych, od początku drugiej dekady XXI wieku UE musiała mierzyć się z zagrożeniami płynącymi przede wszystkim z jej południowego i wschodniego sąsiedztwa. Przymusowa migracja do Europy, będąca konsekwencją Arabskiej Wiosny i eskalacji konfliktu w Syrii, zwiększone zagrożenie terrorystyczne i problemy związane z integracją społeczną uchodźców, wielokrotnie dzieliły elity polityczne poszczególnych państw członkowskich, przyspa-

rzając UE licznych problemów w realizacji celów polityki zagranicznej względem Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu. Obecnie największym wyzwaniem dla UE i jej państw członkowskich pozostaje rosyjska inwazja na Ukrainę (prowadzona od lutego 2022 r.). Bezpośrednie zagrożenie, jakie pojawiło się u wrót Unii Europejskiej, początkowo zszokowało, a następnie zmobilizowało państwa członkowskie do podjęcia wspólnych decyzji o nałożeniu w sumie 6 pakietów restrykcyjnych sankcji na Rosję, dając równocześnie silny argument do celowości wzmacniania Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony⁴. Implikacje wojny rosyjsko-ukraińskiej dla UE sięgają jednak znacznie dalej i wynikają ze złożoności polityki wschodniej Wspólnoty podyktowanej w dużej mierze interesami europejskiego biznesu oraz obawami części państw członkowskich o potencjalną rosyjską odpowiedź – wojnę handlową czy implikacje dla bezpieczeństwa energetycznego, z czym aktualnie mamy do czynienia (Godzimirski, Stormowska, 2015). UE jako aktor międzynarodowy nie odegrała znaczącej roli podczas kryzysu krymskiego i konfliktu we wschodnich obwodach Ukrainy (2014). Oprócz formatu genewskiego, gdzie UE występowała jako całościowy podmiot obok USA, Ukrainy i Rosji w wypracowaniu porozumienia (17 kwietnia 2014 r.) jako strona nie występowała już w żadnych następnych rokowaniach pokojowych, które toczyły się w różnych formułach przy zróżnicowanej częstotliwości: początkowo w formule Trójkąta Weimarskiego, a następnie cyklicznie w ramach formatu normandzkiego oraz formatu mińskiego – mińska grupa kontaktowa (Musiałek, 2017).

Wyzwania jakie stoją obecnie przed UE, w związku z trwającym konfliktem zbrojnym, to utrzymanie solidarności państw członkowskich w przyjętej strategii izolowania Rosji na arenie międzynarodowej – aby nie doszło do sytuacji podobnej do tej, w której to Francja mimo nałożonych na Moskwę sankcji w latach 2014–2020 sprzedawała broń Rosji (*Francja*, 2022) – oraz wyzwań związanych z kryzysem energetycznym w Europie. Działania UE podjęte w tych obszarach będą mieć kluczowe znaczenie dla roli i miejsca UE w regionie i na świecie.

Podsumowanie

Z przeprowadzonej analizy wynika, że UE jako całość dysponuje potencjałem stawiającym ją pośród największych graczy międzynarodowych tj. USA czy Chin. Niestety wykorzystanie tego potencjału jest dla Unii dość problematyczne, a to z uwagi na często odmienne interesy państw członkowskich. *Zjednoczeni w teorii, podzieleni w praktyce* tak brzmi tytuł artykułu opublikowanego w brytyjskim „The Economist” z 2003 roku, który do dziś wskazuje źródło problemów Wspólnoty. Wyzwaniem wciąż pozostaje jednomyślność (solidarność) państw UE w dążeniu do realizacji wspólnych interesów, bo to od ich decyzji zależy faktyczna pozycja UE na arenie międzynarodowej. Niezależnie czy dotyczy to gospodarki, czy zdolności

---

⁴ Niemniej jednak część państw członkowskich z Europy Środkowo-Wschodniej nie jest chętna budowaniu zdolności obronnych UE, obawiając się znaczenia Sojuszu Północnoatlantyckiego, a co za tym idzie zmniejszenia obecności militarnej Stanów Zjednoczonych traktowanych *de facto* jako główny gwarant bezpieczeństwa w regionie.

obronnych, czy też kwestii społeczno-kulturowych jedność jest kluczowa dla utrzymania wiarygodności i siły. Wie o tym doskonale Rosja, która starając się osłabić wpływy UE w regionie wschodniego czy południowego sąsiedztwa, niejednokrotnie skłócała państwa członkowskie, paraliżując tym samym działania Wspólnoty. Wydaje się, że aby UE mogła się rozwijać, niezbędnym jest skupienie się w większej mierze na procesie pogłębiania, a mniej poszerzania integracji europejskiej, co może zagwarantować usprawnienie procesu decyzyjnego i realizację spójnej polityki zewnętrznej. Wówczas UE będzie mogła osiągnąć swoje ambitne cele i stać się silną częścią systemu międzynarodowego.

Bibliografia

- A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy* (2016), https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf, 5.09.2022.
- Antczak A. (2012), *Role międzynarodowe Unii Europejskiej. Aspekty teoretyczne*, Wydawnictwo VIZJA PRESS&IT, Warszawa.
- Antczak-Barzan A. (2014), *Role Unii Europejskiej w obszarze bezpieczeństwa międzynarodowego*, 12.04.2014, Geopolityka.org, <http://www.geopolityka.org/analizy/unia-europejska/anna-antczak-barzan-role-unii-europejskiej-w-obszarze-bezpieczenstwa-miedzynarodowego>, 29.08.2022.
- Antczak-Barzan A. (2014), *Mentorstwo jako wyznacznik ról międzynarodowych w polityce wschodniej Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Bellona”, nr 1, Wojskowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Baran B. (2018), *Unia Europejska w globalnym układzie sił, w: Czym żyje Unia Europejska? Wybór zagadnień*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz Przedstawicielstwo Regionalne Komisji Europejskiej, Wrocław, https://www.dbc.wroc.pl/Content/41247/Baran_Unia_Europejska_w_Globalnym_Ukladzie_Sil_2018.pdf, 10.09.2022.
- Barburska O. (2016), *Argument siły czy siła argumentów? Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych jako soft power*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, nr 10, Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań.
- Borkowski P. J. (2021), *Unia Europejska: pandemia, pieniądze, populizm i pożegnania*, „Rocznik Strategiczny” 2020/21, Wydawnictwo ZNAK, Kraków, https://wnpism.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2021/07/Borkowski_Unia_Europejska.pdf, 13.09.2022.
- Francja dostarczała broń Rosji. „Złamano zasady przyjęte w UE”*, 28.03.2022, Business Insider, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/francja-dostarczala-bron-rosji-zlamano-zasady-przyjete-w-ue/t6n4p6l>, 15.09.2022.
- Globalna strategia UE w dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa* (2016), 29.11.2016, Materiały OIDE, https://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/pigulki/globalna%20strategia_2016.pdf, 7.09.2022.
- Globalny Układ Sił* (2008), „Rocznik Strategiczny” 2007/2008, Wydawnictwo ZNAK, Kraków, https://wnpism.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2020/03/15_2008.pdf, 12.09.2022.
- Godzimirski J. M., Puka L., Stormowska M. (2015), *Czy UE wyciągnęła wnioski z kryzysu na Ukrainie? Zmiany w rządzeniu w obszarze bezpieczeństwa, energii i migracji*, 02.2015, Raport PISM, Warszawa, https://pism.pl/publikacje/Raport_PISM_Czy_UE_wyci_gn_a_wnioski_z_kryzysu_na_Ukrainie_Zmiany_w_rz_dzeniu_w_obszarze_bezpiecze_stwa_energii_i_migracji, 13.09.2022.

- Gotkowska J. (2021), *Polityka bezpieczeństwa UE: w poszukiwaniu kompasu*, 17.09.2021, Komentarze OSW, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2021-09-17/polityka-bezpieczenstwa-ue-w-poszukiwaniu-kompasu>, 12.09.2022.
- Indeks Mocy Państw* (2018), <http://ineuropa.pl/2018/>, 13.09.2022.
- Informe Elcano de Presencia Global* (2022), Real Instituto Elcano Royal Institute, España, https://www.globalpresence.realinstitutoelcano.org/es/data/Presencia_Global_2022.pdf, 12.09.2022.
- Kissinger H. (1996), *Dyplomacja*, Wydawnictwo Philip Wilson, Warszawa.
- Kuźniar R. (2002), *Tożsamość międzynarodowa Europy (UE)*, w: *Unia Europejska. Nowy typ wspólnoty międzynarodowej*, red. E. Haliżak, S. Parzymies, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa.
- Milczarek D. (2001), *Geopolityczne czynniki kształtujące międzynarodową pozycję Unii Europejskiej – wyznaczniki geograficzne i ekonomiczne (część 1)*, „Studia Europejskie”, nr 4, Wydawnictwo Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Milczarek D. (2002), *Geopolityczne czynniki kształtujące międzynarodową pozycję Unii Europejskiej – wyznaczniki militarne i społeczne (część 2)*, „Studia Europejskie”, nr 1, Wydawnictwo Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Milczarek D. (2003), *Rola międzynarodowa Unii Europejskiej jako „mocarstwa niewojkowego”*, „Studia Europejskie”, nr 1, Wydawnictwo Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Musiał P. (2017), *Konflikt militarny na Ukrainie. Aktorzy, scenariusze, rekomendacje dla Polski*, Klub Jagielloński, Kraków, http://www.academia.edu/22070350/Konflikt_militarny_na_Ukrainie_Aktorzy_scenariusze_rekomendacje_dla_Polski, 14.09.2022.
- Pietraś Z. J. (1989), *Pojęcie i klasyfikacja ról międzynarodowych*, Lublin.
- Podraza A. (2003), *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony (EPBiO): Unia Europejska w poszukiwaniu tożsamości na arenie międzynarodowej*, w: *Integracja europejska – instytucje – polityka – prawo. Księga pamiątkowa dla uczczenia 65-lecia profesora Stanisława Parzymiesa*, red. G. Michałowska, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Strategiczny kompas na rzecz bezpieczeństwa i obrony – dla Unii Europejskiej, która chroni swoich obywateli, swoje wartości i interesy oraz przyczynia się do międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, 21.03.2022, Bruksela, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/pl/pdf>, 10.09.2022.
- Śledź P. (2021), *The EU global strategy – 5 years after. The appropriateness in face of the dynamic strategic realities*, „Przegląd Strategiczny”, Issue 14, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/ps/article/view/30785/27186>, 10.09.2022.
- Wróblewska-Łysik M. (2016), *Europejska Strategia Globalna a możliwości współpracy Unii Europejskiej z NATO po szczycie w Warszawie* (2016), „Bezpieczeństwo Narodowe”, I–IV, Wydawnictwo Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/37-40_KBN_Wroblewska.pdf, 6.09.2022.
- Zajac J. (2014), *Efektywność ról międzynarodowych Unii Europejskiej*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, nr 8, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Zięba R. (2003), *Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Znojek B., Wnukowski D., Szymańska J., Kulesa Ł., Terlikowski M., Wąsiński M., Szczepanik M., Sasnal P., Płóciennik S., Zaręba Sz., *Konsekwencje pandemii COVID-19 dla stosunków międzynarodowych*, 07.2020, Raport PISM, https://pism.pl/publikacje/Konsekwencje_pandemii_COVID19_dla_stosunkow_miedzynarodowych, 12.09.2022.

Streszczenie

Unia Europejska aspiruje do odgrywania coraz to większej roli nie tylko w regionie europejskiego sąsiedztwa, ale i na płaszczyźnie globalnej. Jest potęgą gospodarczą i kulturowo-cywilizacyjną, przy czym jej siłę generują najsilniejsze państwa członkowskie. Niestety prowadzenie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, w tym zwłaszcza projekcja siły militarnej wciąż pozostają jej piętą achillesową. Niejednokrotnie bowiem państwom członkowskim z uwagi na odmienne interesy trudno jest wypracować wspólne stanowisko lub podjąć wspólne działania. Ponadto widoczna postępująca reorientacja obecnego liberalnego ładu międzynarodowego na niekorzyść demokratycznych państw Zachodu, osłabienie prawa międzynarodowego i instytucji wielostronnych, narastanie międzynarodowych sprzeczności i otwartych konfliktów w południowym i wschodnim sąsiedztwie, generuje dla UE szereg implikacji, których konsekwencje będą miały wpływ na ostateczny kształt ładu międzynarodowego i miejsca UE w tym systemie.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, globalne aspiracje, role międzynarodowe, potęga państw, międzynarodowy układ sił

Global aspirations of the European Union and its place and role in the balance of power

Summary

The European Union aspires to play an increasingly important role not only in the European neighbourhood region, but also on a global scale. It is an economic, cultural and civilization power, but its strength is generated by the strongest member states. Unfortunately, the conduct of the common foreign and security policy, especially the projection of military power, still remains its Achilles' heel. It is often difficult for the Member States to develop a common position or undertake joint actions due to different interests. In addition, the visible progressive reorientation of the current liberal international order to the detriment of Western democratic states, the weakening of international law and multilateral institutions, the growing international contradictions and open conflicts in the southern and eastern neighborhood, generates a number of implications for the EU, the consequences of which will affect the final shape of the international order and the place of the EU in this system.

Key words: The European Union, global aspirations, international roles, states power, international balance of power